

Leven in een verzameling

De Academische Boekengids 26, april 2001, pp. 14.

Een museum roept bij mij geen hebzucht op; veilingen wel en soms tentoonstellingen, zoals die van de collectie Meentwijck in het Singer Museum in Laren afgelopen voorjaar. Ik had me er niet al te veel van voorgesteld, want toegepaste Nederlandse kunst uit de periode 1890-1940 is vaak van grote degelijkheid à la Berlage en van onverplaatsbare meubelen als die van de Amsterdamse School. Het eindigt dan meestal met de Piet Maree-achtige huisvlijt van Rietveld, iedere keer het bewijs dat de ondraaglijke lichtheid van het bestaan alleen in triplex denkbaar is. Geen Rietveld dit keer, zelfs niet veel Amsterdamse School en ook Berlage met mate. Maar o, wat was het mooi allemaal en wat was het moeilijk om niet stiekem even met je hand over al dat prachtige hout en al dat bobbelige snijwerk te strijken.

‘Leven in een verzameling’ is de aardig dubbelzinnige titel van de tentoonstelling. De collectie Meentwijck is een particuliere verzameling van meubelen, lampen, kleden, serviezen, vazen, glas, klokken en sieraden, die ook gewoon huisraad gebleven zijn. In 1912 bouwde K.P.C. de Bazel (ook de ontwerper van het gebouw van de Nederlandsche Handel Maatschappij - nu ABN AMRO - aan de Vijzelstraat in Amsterdam) voor een uiteraard welgestelde opdrachtgever aan de rand van Bussum een ruime villa met een rieten dak en een klokkentorentje. Geen protserig huis, eerder gezellig en zelfs wat kabouterachtig, zoals de catalogus het noemt, met zijn rieten dak, halfronde dakkapellen en kleine klokkentoren. Villa Meentwijck is nu het huis van de bankier Dirk Nienhuis (Van der Hoop Effectenbank) en zijn gezin. Het interieur is een verzameling van het mooiste en het beste geworden van wat er vooral tussen 1900 en 1930 in Nederland aan meubels is gemaakt. Het ziet er in de goede zin van het woord ook allemaal als nieuw uit. Alles bevindt zich in perfecte staat en glanst je tegemoet. Zelfs voor wie als ik nu niet bepaald dol is op eiken, een saai en somber makend soort hout toch, was in de opstelling in de zalen van Singer voelbaar dat deze tafels, stoelen en kasten door goed onderhoud en zorgzaam gebruik waren opgeleefd. Het was allemaal letterlijk en figuurlijk loodzwaar, maar de interieurfoto's van Meentwijck bevestigen dat het totaalbeeld warm en harmonieus is.

De collectie leeft ook in de zin dat ze nog steeds wordt uitgebreid. Niet meer zozeer met meubelen, maar wel met de kunstnijverheid die in die tijd zo'n enorme bloei doormaakte. Hetzelfde geldt voor de kleinplastic, waaraan de namen van Chris van der Hoef, J.C. Altorf, Bert Nienhuis en J. Mendes da Costa zijn verbonden. Nergens in Nederland, ook niet in de musea, is een collectie te vinden die zo veelomvattend is en van zo hoge kwaliteit als de collectie Meentwijck. Vooral op het gebied van de keramiek en het glaswerk is de verzameling verbluffend in de variatie aan vormen, technieken en ontwerpen. Naast zeer bewerkelijke en overmatig gedecoreerde vazen en kaststellen zien we al aan het begin van deze eeuw zeer strak en opmerkelijk modern vormgegeven voorwerpen. Van persglas liet De Bazel al rond 1920 in felle kleuren strak gelijnde potten, stolpen en vazen maken. Berlage overtreft hem in dezelfde tijd nog met een geheel in geel glas uitgevoerd ontbijtservies, dat al Bauhaus-achtige trekken vertoont.

Een paar specialisaties in de collectie vallen in de ongelooflijke rijkdom al bijna niet meer op. Ten onrechte, want bijvoorbeeld alleen al de collectie pendules en klokken is uniek en bevat heel wat tot in het hilarische *doorgedesignde* exemplaren. Er is ook veel mooi speelgoed, terwijl de parafernalia van het moderne huishouden op stand evenmin ontbreken: prachtige servetten, menukaarten met absoluut *killig* tiengangendiners, bestek, boekstandaarden, theetafels en kamerschermen. De schilderijen vormen een hoofdstuk apart. Ze hebben Amsterdam als thema en zijn een intrigerende mengeling van meer traditionele en meer moderne interpretaties van het leven in de stad, zowel van de hand van inmiddels geheel gecanoniseerde schilders als van relatief onbekenden.

Dat laatste verraadt eigenlijk meteen de werkelijke waarde van deze verzameling en maakt ook de kwaliteit van de verzamelaar duidelijk. Natuurlijk beschikt Nienhuis over de middelen om te kopen wat hij wil, maar hij kocht al met grote zekerheid en veel smaak in, voordat de periode 1890-1940 weer helemaal in de mode raakte. Hij heeft uiteindelijk zelf in belangrijke mate bijgedragen aan de erkenning van de waarde van wat er ook buiten de art nouveau, de art deco en later De Stijl aan moois in Nederland is gemaakt. Inmiddels zijn de prijzen voor Nienhuis' ontdekkingen ook al door het plafond gegaan en ik zag in zijn collectie een aardewerken pendule uit Purmerend (van het soort waarvan hele generaties hebben gehoopt dat de werkster het zou laten vallen), waar een jaar of twee geleden bij Sotheby's meer dan vijftigduizend gulden voor moest worden betaald. Overigens, ook ten tijde van hun ontwerp en productie waren de meeste meubelen en voorwerpen uit de collectie Meentwijck al voorbehouden aan een kleine elite van rijke mensen met een niet traditionele, maar toch ook niet modernistische smaak. Meubelen waarin behalve eikenhout ook coromandel, ebbenhout, palmhout en palissander werden gebruikt, waren echt niet voor iedereen weggelegd. Eierschaalporselein, zilveren theeserviezen en omvangrijke bestekcassettes, reusachtige bronzen lampen en sieraden met edelstenen waren ook toen kostbaar. Het publiek ervoor zal zeker ten dele zijn samengevallen met de eersteklasreizigers op de grote mailboten naar Nederlands-Indië. Veel in de collectie herinnert sterk aan

de kostbare interieurs van deze drijvende luxehotels, waar overigens alleen nog foto's van zijn overgebleven.

Nederland telt niet zoveel belangrijke kunstverzamelaars. Dat is waar, als het om de grote en internationaal toonaangevende meesters van de moderne en de klassieke schilderkunst gaat. Op dat gebied is het ook nauwelijks meer mogelijk nog een werkelijk belangrijke collectie aan te leggen. Het aanbod is te klein en de prijzen zijn te hoog. Op deelgebieden, op nationaal niveau en in nog niet populaire niches van de markt blijken ook in Nederland particulieren, niet eens altijd rijke mensen (de overgrote meerderheid van de rijke en zeer rijke mensen koopt geen kunst), te verrassen door hun smaak en doorzettingsvermogen. Een museum als Beelden aan Zee in Den Haag is voortgekomen uit een particuliere collectie, het Frisia Museum in Spanbroek (echt een bezoek waard) heeft een unieke collectie Nederlandse realistische schilderkunst uit ten dele dezelfde tijd als de collectie Meentwijck. Die hebben we maar even kunnen zien, maar de buitengewoon mooie catalogus maakt het mogelijk een goed beeld te blijven houden van wat het is om in een verzameling te mogen leven.

Paul Schnabel is directeur van het Sociaal en Cultureel Planbureau.

Besproken boeken:

Toegepaste kunst 1890-1940 uit de collectie Meentwijck, Singer Museum, Laren. Zwolle: Waanders Uitgevers 2000, fl. 85,-.